

Korupcija u visokoškolskom obrazovanju u Bosni i Hercegovini

Centar ženskih prava

Objavlivanje ovog izvještaja omogućeno je uz izdašnu pomoć američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj predstavlja odgovornost udruženja CRMA i INFOHOUSE i ne odražava nužno mišljenje USAID-a niti Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

KORUPCIJA U VISOKOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU U BiH

U okviru programa Antikorupcijske mreže u BiH – ACCOUNT “Monitoring i izvještavanje o korupciji u odabranim sektorima“, koji je finansijski podržan od strane Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID), Centar ženskih prava iz Zenice odabran je za lidera ACCOUNT monitoring tima u sektoru obrazovanje.

Centar je formirao monitoring tim kojeg su činile još dvije članice ACCOUNT mreže, Resursni centar Brčko i UG Fondacija za razvoj i demokratiju Sarajevo. Provedeno je istraživanje o korupciji na visokoškolskim ustanovama u BiH.

Cilj i predmet istraživanja:

U periodu juni-juli 2018. godine monitoring tim sproveo je istraživanje među studentima/cama o stepenu pojavnosti i prepoznavanju oblika korupcije u visokoškolskim ustanovama, sa posebnim fokusom na pitanje u kojoj mjeri akademsko nastavno osoblje uslovljava ispunjenje nastavnih obaveza studenata/ica i polaganje ispita kupovinom literature čiji su oni autori. Istraživanje je sprovedeno putem upitnika koji je sadržavao 22 pitanja iz tri bloka:

- 1) Znanje o oblicima korupcije
- 2) Saznanja o korupciji na visokoškolskim ustanovama obuhvaćenih istraživanjem
- 3) Spremnost za davanja podrške inicijativi za formiranje tijela za prijavu korupcije na univerzitetima.

Uzorak istraživanja:

Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 600 studenata/ica, po 200 na univerzitetima u Zenici, Banjaluci i Sarajevu. Spolna struktura ispitanika/ca je prikazana u Tabeli 1.

Tabela 1: Spolna struktura uzorka

Univerzitet	Studenata	Studentica
Sarajevo	72	128
Banja Luka	104	96
Zenica	98	102
Ukupno	274 (45,7%)	326 (54,3%)

Istraživanje je provedeno na 29 fakulteta. U tabeli 2 je lista obuhvaćenih fakulteta po gradovima.

Tabela 2: Fakulteti obuhvaćeni istraživanjem

R.br	UNIVERZITET SARAJEVO 13 fakulteta	UNIVERZITET BANJA LUKA 8 fakulteta	UNIVERZITET ZENICA 8 fakulteta
1	Elektrotehnički fakultet	Elektrotehnički fakultet	
2	Poljoprivredno-prehrambeni fakultet		
3	Pravni fakultet	Pravni fakultet	Pravni fakultet
4	Ekonomski fakultet	Ekonomski fakultet	Ekonomski fakultet
5	Filozofski fakultet	Filozofski fakultet	Filozofski fakultet
6	Mašinski fakultet	Mašinski fakultet	Mašinski fakultet
7	Fakultet za saobraćaj i komunikacije		
8	Farmaceutski fakultet		
9	Medicinski fakultet	Medicinski fakultet	Medicinski fakultet
10	Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije		
11	Građevinski fakultet		
12	Prirodno-matematički fakultet	Prirodno-matematički fakultet	
13	Fakultet političkih nauka		
14		Univerzitet za poslovne studije	
15			Politehnički fakultet
16			Islamski pedagoški fakultet
17			Fakultet za metalurgiju i metale

Nalazi istraživanja

I Znanje o oblicima korupcije

I.1. Definicija korupcije:

Studentima su ponuđene 3 definicije korupcije. Samo oko 5% studenata je svaku od ponuđenih definicija smatralo ispravnom. Gledano pojedinačno, studenti su najčešće birali definiciju Vijeća Evrope predviđenu Građanskopravnom konvencijom o korupciji (njih 40,3%), zatim definiciju navedenu u odredbama Zakona o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH (njih 35,7%), a 33% se odlučil za definiciju Svjetske banke.

- definicija Svjetske banke (*zloupotreba javne funkcije radi ostvarivanja privatne koristi*)
- definicija predviđena Građanskopravnom konvencijom o korupciji Vijeća Evrope, čija je potpisnica i BiH (*zahtijevanje, nuđenje, davanje ili prihvatanje, direktno ili indirektno, mita ili bilo koje druge nezakonite koristi ili mogućnosti sticanja takve koristi, koja remeti pravilno izvršavanje neke dužnosti ili ponašanja koje se zahtijeva od primatelja mita, nezakonite koristi ili mogućnosti sticanja takve koristi*), te
- odredba Zakona o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH (*direktno ili indirektno zahtijevanje, nuđenje, davanje ili prihvatanje mita ili neke druge nedopuštene prednosti ili njenu mogućnost, kojima se narušava odgovarajuće obavljanje bilo kakve dužnosti ili ponašanja očekivanih od primaoca mita*).

I.2. Da li je korupcija prekršaj ili krivično djelo?

Na pitanje da li je korupcija prekršaj ili krivično djelo, 10,6% studenata nije znalo odgovor, 17,1% korupciju vidi kao prekršaj, a 0,7% i kao prekršaj i kao krivično djelo.

Ohrabruje podatak da je 71% ispitanika/ca korupciju ispravno prepoznalo kao krivično djelo.

I.3. Šta je građanin/ka koji/koja nudi mito: žrtva korupcije, primorana osoba ili korumpirana osoba?

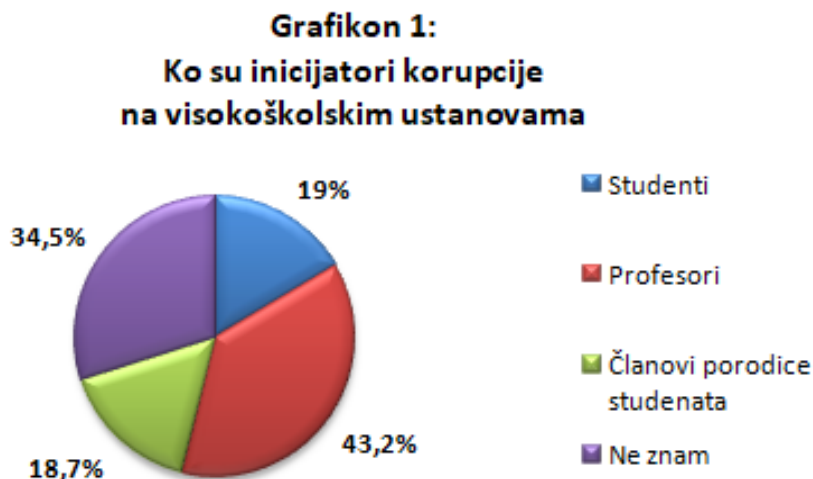
Više od polovine ispitanika/ca (56,3%) ima stav da je osoba koja nudi mito i sama korumpirana, što se može smatrati djelimično dobrim pokazatelem svijesti o suodgovornosti svih koji učestvuju u korupciji.

Njih 21,5% smatraju da je riječ o primoranoj osobi, 16,3% da je u pitanju žrtva korupcije, dok 10,3% nije znalo šta da odgovori.

II Saznanja o korupciji na visokoškolskim ustanovama

II.1. Ko su inicijatori korupcije u visokoškolskim ustanovama: studenti, profesori ili članovi porodice studenata?

43,2% ispitanika/ca odgovornima za korupciju smatra profesore. Skoro svaki peti ispitanik/ca smatra da su to ili sami studenti ili njihovi članovi porodice. Više od trećine (34,5%) izjavilo je da ne zna ko su inicijatori korupcije.

II.2. Da li ste nekada učestvovali u korupciji na fakultetu?

Velika većina, čak 79,3% tvrdi da nisu učestvovali u korupciji, dok njih 40 (ili 6,7%) izjavuje da jesu. Dio ispitanika/ca je, bez obzira na garantovanu anonimnost ankete, željelo ostati suzdržano (njih 14%).

Međutim, odgovori na pitanja koja su slijedila ukazuju na nekonzistentnost ovih izjava.

II.3. Da li ste nekoga potkupili novcem ili uslugom da biste se upisali na fakultet?

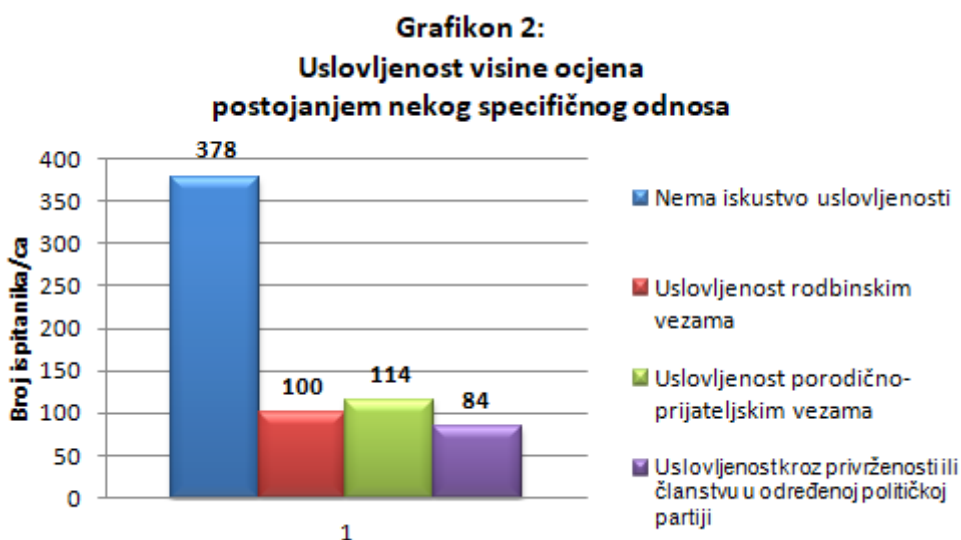
Svaki deseti ispitanik/ca (ili 10,2%) potvrđuje da se na fakultet upisao/la *tako što je uposlenoj osobi na visokoškolskoj ustanovi dao/la, ponudio/la ili obećao/la novčani iznos ili uslugu.*

II.4. Uslovljenost pozitivne ili veće ocjene nekim posebnim odnosom?

Više nego svaki treći ispitanik/ca (ili 37%) izjavljuje da ima iskustvo ili je svjedočilo da je ocjena dobijena na osnovu postojanja nekog određelog tipa odnosa.

A kakvi su to odnosi, rodbinske, porodično-prijateljske ili stranačke veze?

Od onih koji su imali iskustvo ili svjedočili da je ocjena dobijena na osnovu postojanja nekog određelog tipa odnosa (222), oko polovine (ili 51,4%) izjavilo je da su u pitanju porodično-prijateljske veze, dok je nešto manje od polovine (45%) tvrdilo da su u pitanju direktne rodbinske veze. Skoro 4 od 10 ispitanika (ili 37,8%) smatra da je na ocjenu uticala *privrženosti ili članstvo u određenoj političkoj partiji*.

II.5. Da li ste ikada platili pozitivnu ocjenu ili je od vas traženo da na neki način platite?

Njih 13,2 % izjavilo je da su na neki način platili ili je od njih to traženo.

Međutim, odgovor na naredna pitanja o iskustvu sa različitim pritiscima, uslovljavanjima, ucjenama i slično, obuhvatili su znatno veći procenat (**39,2%**).

II.6. Šta ste, osim redovnih studentskih obaveza, morali ispuniti da biste dobili potpis, mogli izaći na ispit ili položili ispit?

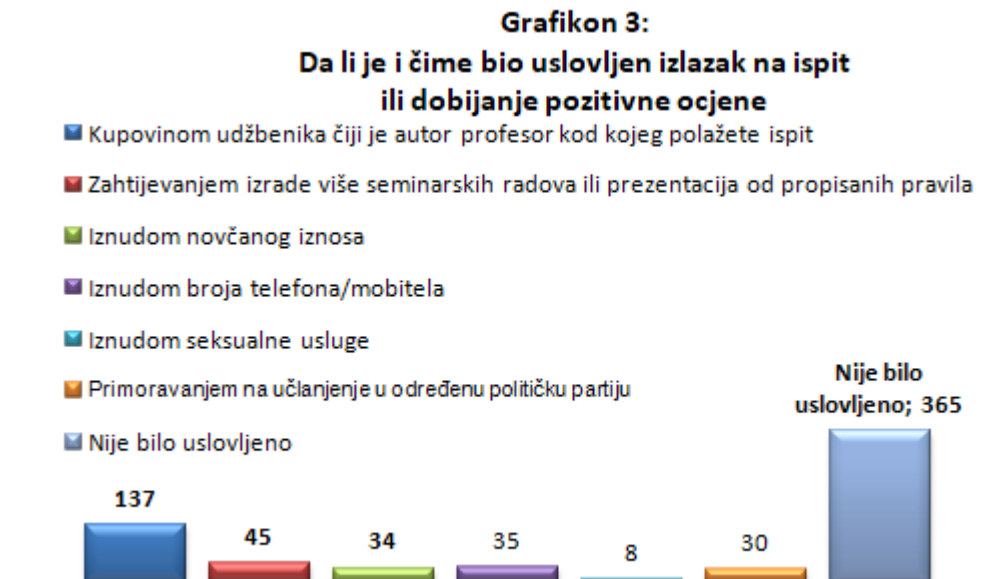
Dvoje od pet (2 od 5) ispitanika/ca (ili 39,2%) navodi različite oblike pritiska ili uslovljenosti.

Najčešće je to kupovina određenog udžbenika (riječ je o udžbeniku čiji je autor sam predavač/profesor), i to u 22,8% slučajeva (skoro svaki četvrti ispitanik/ca).

Navode se još iznuda novca (5,7%) i primoravanje na učlanjenje u određenu političku partiju (5%).

Iako nije u pitanju očita korupcija, zahtijevanje izrade više seminarskih radova ili prezentacija od propisanih pravila se pojavljuje kao način prisile i demoralisanja studenata (izjavilo 7,5% ispitanika/ca).

Specifično je da više nego svaka dvadeseta ispitana osoba izjavljuje da joj je iznuđivan privatni broj telefona ili da joj je iznuđivana seksualna usluga.

II.7. Ko je od vas to tražio?

Uslovljavanje najčešće vrši nastavno osoblje, profesori u 81,3% slučajeva i asistenti u 23,8%. Slijede studenti koji su predstavnici godine (7,2%) i radnici u studentskoj službi (4,3%).

U rijetkim slučajevima to su druge osobe zaposlene na fakultetu, domari (1,7%) ili vozači (1,3%)

II.9. Da li znate da neko posreduje u korupciji između nastavnog osoblja i studenata?

Više nego svaki streći ispitanik/ca (ili 33,7%) ima saznanja da na fakultetu postoji osoba koja je posrednik u vršenju koruptivnih radnji između nastavnog osoblja i studenata.

II.10. Ko su posrednici?

Da su to najčešće profesori izjavilo je 75,2%, a asistente pominje 20,8%.

Značajan procenat pominje kolege studente (16,8%).

Ostali pominju van-nastavno osoblje, kao što su uposleni u studentskoj službi (7,5%), uposleni kao vozači (3,5%) ili kao domari (3%).

Manji broj, ali je značajno pomenuti, navodi dodatno imena osoba ili grupe (XY „i ekipa“), navodeći imena profesora.

II.11. Da li ste prijavili tu osobu za koju znate da direktno vrši ili posreduje u korupciji?

Skoro 2 od 5 ispitanika/ca (ili 38,8%) ne bi prijavili korupciju. Razlozi su različiti.

Strah:

- to bi pogoršalo moj status studenta;
- zato što bih ja tu nastradao;
- zato što mislim da bi me koštala iskrenost;
- to bi mi stvorilo probleme;
- onda nikad ne bih završila fakultet

Nevjerovanje u sistem zaštite prijavitelja korupcije i strah:

- smatram da to ne bi dalo nikakav rezultat, osim štete za onog ko prijavi;
- zato što ništa ne bi postigli, mene bi uzeli na zub;
- zato što je sistem takav da bi nastradala samo osoba koja prijavljuje;
- zato što ne mislim da bi bilo efekta;
- nastradao bih samo ja, nažalost.

Nevjerovanje u sistem:

- zato što nemam kome prijaviti;
- to je sistemski problem;
- zato što je tužilaštvo majka korupcije, trebate tu analizu sprovesti.

„Kolegijalnost“ i opravdanost:

- zato što surađujemo;
- nemam razloga da prijavim, kolegijalan sam i svako se bori za sebe;
- svako se bori za sebe i svoj uspjeh;
- zato što smatram da svako ima svoj način;
- svako radi kako misli da je najbolje za njega;
- cilj opravdava sredstvo

III Spremnost za davanje podrške inicijativi za formiranje tijela za prijavu korupcije na univerzitetima

III.1. Informativne aktivnosti na fakultetu vezane uz temu korupcije?

Posmatrajući ukupan uzorak, skoro 7 od 10 (ili 66,7%) ispitanika izjavilo je da na njihovom fakultetu nije održan *seminar, okrugli stol ili drugi tip informativno-promotivne akcije vezano za borbu protiv korupcije*

III.2. Da li univerzitet posjeduje tijelo za prijavu korupcije?

Čak 64,3% ispitanika ne zna da li na njihovom univerzitetu uopšte postoji tijelo za prijavu korupcije. 13,5% ispitanika tvrdi da ono postoji, a 22,2% zna da ne postoji.

U praksi, niti na jednom od univerziteta koji su obuhvaćeni istraživanjem ne postoji posebno formirano tijelo za prijavu korupcije. Ali, u procesu je provođenje antikorupcijskih akcionih planova, tako da, prema informacijama dobijenim iz uprave univerziteta:

- Univerzitet u Sarajevu ima formiran tim za realizaciju aktivnosti i provođenje Plana integriteta i Akcionog plana borbe protiv korupcije Univerziteta u Sarajevu 2015-2019.
- Univerzitet u Zenici ima formiran Tim za koordinaciju i monitoring Operativnog plana za borbu protiv korupcije i izradu Plana integriteta, u okviru kojeg je pri Univerzitetu planirana uspostava tijela nadležnog za prijavu korupcije.
- Univerzitet u Banjaluci posjeduje Uputstvo o postupanju sa prijavom korupcije i obezbjeđenju zaštite lica koja prijavljuju korupciju. Uputstvom su regulisana pitanja podnošenja i zaprimanja prijave korupcije, postupanje sa prijavom korupcije, zaštita prav prijavioca korupcije, prava i obaveze rektora Univerziteta, dekana svih fakulteta i rukovodilaca drugih odjela u okviru Univerziteta.

III.3. Šta bi se promijenilo formiranjem tijela za prijavu korupcije pri univerzitetima i da li bi podržali njegovo formiranje?

75,3% ispitanika bi pružilo podršku formiranju tijela za prijavu korupcije.

Više od polovine (ili 55%) ispitanika/ca prepoznaje da bi se formiranjem posebnog tijela za prijavu korupcije *poboljšao kvalitet obrazovanja i suzbijanja korupcije*.

Nešto više od 1/5 ispitanika/ca (ili 21,8%) nema jasnu svijest o mogućim promjenama (odgovor: Ne znam).

Nažalost, ostali smatraju da je to uzaludno gubljenje vremena i da se korupcija na Univerzitetu ne može suzbiti, i u skladu s tim ne bi podržali ni osnivanje takvog tijela (njih oko 24,3%)

Zaključak

- Važno je istaći da studenti na univerzitetima u Sarajevu, Zenici i Banja Luci u značajnom procentu (56,3%) prepoznaju osobu koja nudi i daje mito kao suodgovornu za korupciju.
Potrebno je ipak i dalje raditi na osvještavanju te odgovornosti, i pored toga što je postojećim zakonima u BiH ta suodgovornost definisana.
- Uzimanje i davanje novca još uvijek je najočitiji i prepoznatljiv oblik korupcije. Iako se kroz svoje školovanje susreću direktno ili svjedoče i drugim koruptivnim radnjama, studenti ih ne prepoznaju direktno kao takve.
Ako i prepoznaju, pravdaju ih općim stanjem (morala) u društvu - cilj opravdava sredstvo; borba za vlastiti uspjeh i sl.).
Nepovjerenje u sistem i strah za vlastitu egzistenciju nužno je razbijati jačanjem sistema zaštite prijavitelja korupcije, kao i kontinuiranim monitoringom rada tijela i institucija odgovornih za prevenciju i suzbijanje korupcije.
- Naročito je značajno da studenti (više od plovine od 600 ispitanika/ca) na univerzitetima u Zenici, Sarajevu i Banja Luci prepoznaju korupciju kao pojavu koja utiče i na kvalitet njihovog obrazovanja, tako da realno postoji potencijalna kritična masa podrške među studentima (3/4 ili 75,3% ispitanika/ca) da se formiraju antikoruptivna tijela pri univerzitetima/fakultetima.
Nužno je pojačati aktivnosti na informisanju studentske populacije o korupciji, njenoj prevenciji i suzbijanju, kroz seminare, okrugle stolove ili druge tipove informativno-promotivnih aktivnosti.

Centar ženskih prava – Center of Women's Rights

Mejdandžik 9; 72000 Zenica
Bosna i Hercegovina
Tel/fax: +387 32 402-049
E-mail: czppzz@gmail.com
Web: <http://www.cenppz.org.ba>

